

— 2.4.2.2.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ

ЭЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
КАЗАХСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ АЛЬ-ФАРАБИ
KAZAKH NATIONAL UNIVERSITY AFTER AL-FARABI

«ҚАЗАҚ ТІЛІ ЖӘНЕ ЖАЛПЫ ТҮРКІЛІК КЕҢІСТІК: ЖЕТІСТІКТЕРІ
МЕН БОЛАШАҒЫ» атты халықаралық ғылыми-теориялық
конференция

Алматы, 24-25 сәуір 2014 жыл

Международная научно-теоретическая конференция
«КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК И ОБЩЕТЮРКСКОЕ ПРОСТРАНСТВО:
ПЕРСПЕКТИВЫ И БУДУЩЕЕ»

Алматы, 24-25 апреля 2014 года

International scientifically-theoretical conference
«KAZAKH LANGUAGE AND COMMON TURKIC SPACE: PROSPECTS
AND FUTURE»

Almaty, 24-25 April 2014

A handwritten signature in black ink is located in the bottom right corner of the page. The signature is stylized and appears to be the name of the author or the official responsible for the document.

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ

ӘЛ-ФАРАБИ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ

УНИВЕРСИТЕТІ

ФИЛОЛОГИЯ, ӘДЕБИЕТТАНУ ЖӘНЕ ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ

ФАКУЛЬТЕТІ

ҚАЗАҚ ФИЛОЛОГИЯСЫ КАФЕДРАСЫ

ҚАЗАҚ ТІЛІ ЖӘНЕ ЖАЛПЫ ТҮРКІЛІК КЕҢІСТІК: ЖЕТІСТІКТЕРІ

МЕН БОЛАШАҒЫ

атты халықаралық ғылыми-теориялық конференция

Алматы

«Арыс» баспасы

2014

<i>Альмурзина Г.М.</i> Совершенствование профессионально-коммуникативной компетенции на казахском языке на поствузовском этапе	233
<i>Ахметқалиева Л.Ж.</i> Мезгіл мәндегі үстеулердің функционалды-семантикалық өрісте көрініс табуы	237
<i>Әлкебаева Д.</i> Функционалды стильдердегі сөйлем түрлерінің стилистикалық ерекшеліктері	239
<i>Әлкебаева Д. Жүнісова А.</i> Функционалды грамматика: ұғымдық категориялардың теориялық негіздері	243
<i>Әлкебаева Д. Жүнісова А.</i> Функционалды семантикалық өріс теориясындағы уақыт пен кеңістік категориялары	247
<i>Әміров Ә.Ж.</i> Термин жасау барысында қолданылатын кейбір әдіс-тәсілдер	253
<i>Бакиева Ә.К., Байбатанова Ф.І.</i> Қазақ тілін кәсіби бағытта оқытудың өзекті мәселелері	256
<i>Балғабаева Ә.</i> М.Әуезовтің Абай жолы роман-эпопеясындағы түстердің функционалдылығы мен функционалды – семантикалық өріс құруы	260
<i>Гу Джи Юн.</i> Тыңдау техникаларының диалог құрудағы тиімділігі	264
<i>Ермакашева Э.</i> Абай қарасөздеріндегі ойталқыны тілдік құрылымына қарай талдау	267
<i>Ескермесова Г.А.</i> Тұрлаусыз мүшелердің сөйлемді жайылмаландыру функциясы	272
<i>Жамбылқызы М., Рахимбаева Р.М., Ибраимова Э.Б.</i> Ағылшын тілі сабағында студенттердің сөйлеу тілінің белсенділігін арттыруда ойын элементтерін тиімді пайдалану	276
<i>Жұбаева О.</i> Грамматикалық концептосфера – тілдік сананың ажырамас бөлшегі	281
<i>Кенжеқанова Қ.К.</i> Газет мәтінінде прагматикалық функцияның берілуі	286
<i>Мамаева М.Қ.</i> Тест тапсырмаларының формасы және оны оқу үдерісінде қолдану	290
<i>Маселова К.М., Байбатанова Ф.И.</i> Экономика факультетінің орыс топтарында оқытын студенттерге кәсіби лексиканы меңгерудің әр түрлі тәсілдері	294
<i>Мешімбаева Б.Ш., Есімжанова Г.Т.</i> Кәсіби орыс тілін мамандыққа сәйкес мәтіндер негізінде оқыту	300
<i>Нуржанова Г.К.</i> Қазақ тілі пәнін оқытудың озық технологиялары	303
<i>Райымқұлова Қ.</i> Оқыту технологияларының негізгі ерекшеліктері	306
<i>Сакенова Б.И.</i> Жеткіншек ұрпақты азаматтыққа және отансүйгіштікке тәрбиелеу мәселесіндегі қазіргі көзқарастар	311
<i>Скаков А.М.</i> Жаңа ұрпақты әскери – патриоттық тәрбиелеу	316
<i>Сүйінбаев О.</i> Функционалды грамматиканың зерттеу бағыттары (ішкі теориялық мәселелері)	320
<i>Түсіпқалиева Р.Қ., Иманқұлова С.М.</i> Студенттердің жеке тұлғалық белсенділігін артыру	323
<i>Хасанов Ф.Қ.</i> Коннотаттық семалардың грамматикалық тәсілдермен жасалуы	326
<i>Жусанбаева С.</i> Тест және тест тапсырмаларының мазмұны	331

Мекен пысықтауыш:

- 1) мекендік үстеу
- 2) үстеу + рақ/рек
- 3) жатыс септігіндегі сілтеу есімдіктері мен зат есімдер
- 4) барыс, шығыс, көмектес септігіндегі зат есімдер

Мақсат пысықтауыш:

- 1) тұйық етістік + барыс сеп. Тыңдауға келдім
- 2) зат есім + ғалы. Сәлем бергелі.
- 3) Мақсат үстеу арқылы
- 4) Есім+үшін шылауы
- 5) қалау, бұйрық рай + деп, көмекші етістік
- 6) барыс септікті есім + бола (оқуға бола)

Себеп пысықтауыш:

- 1) – дықтан, -діктен
- 2) -шығыс жалғаулы есімше. Көп сөйлегеннен шаршадым.
- 3) Есімше + соң, себепті шылауы
- 4) Сондықтан, сол себептен, солай болғандықтан
- 5) Есімдерге үшін шылауы қосуы арқылы

Амал(қимыл сын) пысықтауыш:

- 1) Көсемшелер (ойлана қарады, жүгіріп барып есікті ашты)
- 2) қимыл-сын және мөлшер үстеулер (бірге шықты, осылай айтты)
- 3) қимылдың сапасын білдіретін сын есімдер (жақсы оқиды)
- 4) еліктеуіш сөздерден (жалт қарады)
- 5) шығыс септігіндегі сан есімдер (үш-үштен алды)

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Ермакова Т. Синтаксис. Алматы, 2007. – 160 б.
2. Мещанинов И.И. Члены предложения и части речи. Ленинград: Наука, 1978. – 385 с.
3. Балақаев М, Қордабаев Т. Қазіргі қазақ тілі. Синтаксис. Алматы: Мектеп баспасы, 1966.

**АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА СТУДЕНТТЕРДІҢ СӨЙЛЕУ ТІЛІНІҢ
БЕЛСЕНДІЛІГІН АРТТЫРУДА ОЙЫН ЭЛЕМЕНТТЕРІН
ТИІМДІ ПАЙДАЛАНУ**

*Жамбылқызы М., Рахимбаева Р.М., Ибраимова Э.Б.,
әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университеті халықаралық қатынастар
факультеті дипломатиялық аударма кафедрасының аға оқытушылары*

Резюме: В данной статье рассматривается использование различных видов работы на занятиях иностранного языка. Использование ролевых игр благоприятно влияет на усвоение материала.

Ойын дегеніміз – жас ерекшелікке карамайтын, адамның көңіл-күйін көтеретін ойландыратын үрдіс. Ойын түрлері көп. Соның ішінде жие қолданыстағы ойындар: ойын

сабақ, ойын-жаттығу, сергіту ойындары, дидактикалық мақсаттағы ойындар, сөздік ойындар, логикалық ойындар т.б..

Ойын әдісінің аты жәй ғана қарапайым жеңіл сөз ойын атауынан тұрғанымен де, оның студенттердің ағылшын тілін үйренулеріне үлкен қызмет атқаратынын көреміз. Сабақты түрлендіруде әдіс тәсілдің қарапайым осы түрі ойын атау сөзіп қолдана отырып, студенттердің ішкі жан дүниелік ынтасын, іздену дағдысын қалыптастырғанын ескергенде, ойын-ның тілді үйренуде үлкен маңызды қызмет атқара алатындығына көзіміз жетеді. Ойын түрін пайдалану арқылы жаңа материалды жеңіл де тиянақты, нақты түсіндіруге, студенттерге тапсырманы жеңіл меңгерулеріне жағдай жасалынып, саналарында өтілген материал берік сақталатынын да атап айтуға болады.

Ойын туралы көптеген теориялар бар. Солардың бірін алғаш рет жасаған Ф.Врубель. Ол ойын арқылы бала өзін-өзі көрсеткісі келеді дейді. М.Лазарус жұмыстан кейін демалу теориясын, Г.Спенсер ойын арқылы денедегі артық энергияны шығару, К.Крус тіршілік үшін күреске әзірлеу ойындарының, С.Л.Рубинштейн еңбекке дайындайтын ойындарының теорияларын жасады. Ойын туралы қазіргі көзқарастар оның көптеген қызметін анықтап отыр. Ол баланың қажеттіліктерін, қызығушылықтарын қанағаттандырып, оның өмірге бейімделуін жеңілдетеді (Д.Б.Эльконин), болмысты тануға көмектеседі. Ойын арқылы бала білім алады, тәрбиеленеді, қоғамды құрметтеуге үйренеді, ынтымақтасып жұмыс істеуге дағдыланып, ұтылуға емес, ұтуға тырысады. Оқушылар ертегілерді, аңыздарды, әдеби шығармаларды, өмірден алынған оқиғаларды сахнаға лайықтап қойып, өздері түрлі рөлдерде ойнайды.

Шет тілін оқуға қызығушылықтың өсуі — қазіргі заман ерекшелігі Қазіргі заман адамы үшін шетел тілін білуі — оның карьералық өсуінің, табысқа жетуінің, қызықты өмір сүрудің негізгі кепілі. Шетел тіліне деген қызығушылықтың өсуі ұстаздарға үлкен жауапкершілікті әкеліп жүктейді. Әр сабақтың қызықты, әрі тартымды өтуіне сабақта қолданылатын шығармашылық тапсырмалар мен ойындар қамтамасыз етеді. Қазақ халқының даналық сөзі Ойында озған, өмірде де озады дейді.

Оқытушының басты міндеті – студенттердің қызығушылығын арттыру, олардың дамуына жағдай туғыздыру, сөйлеу қабілеттерін дамыту. Осы мақсаттарды көздей отырып, білім беруде ағылшын тілі сабағында ойын түрлерін қолданудың маңызы зор. Соның ішінде рөлдік ойындарды пайдалану арнайы бір мақсатта тілді меңгеруге, пәнге деген қызығушылықты арттырады. Әрбір сабақта қолданылатын ойын түрлері белгілі мақсатқа негізделініп қолданылады. Ойын түрін сабақ барысында қолдануда студенттердің білім деңгейлері де, дағдыланғандықтары да оқытушыға белгілі болады. Әсіресе, рөлдік ойындар төңірегінде сөз етілгенде тек студенттердің ғана емес, сонымен қатар оқытушылардың да сабақты түрлендіріп жүргізуге қызығушылықтары артатындығын айтуға болады, ойындар арқылы оқытушылар сабақтарын жандандыра алады. Рөлдік ойындардың басқада маңыздылық мәні --- сабақ барысында студенттердің назарын білім алуға ынталандырады. Сапалы ұйымдастырылған ойын түрі сабақта тілдің тиімді қолдануына жағдай туғызады. Студенттердің алдарына мәселе қойылады, оны шеше отырып студент ағылшын тіліне қоғамдағы қарым-қатынас құралы ретінде көңіл бөліп, ағылшын тілін қолданыста алып жүре алуларына мүмкіншілік жасауға тырысады. Сонымен қатар, ойын түрлері әрқашанда сабақ барысында лексика және грамматикалық структураларды қайталауға да жағдай жасайды.

Рөлдік ойындар студенттердің болашақ мамандығының ерекшелігімен толығырақ танысуға да септігін тигізеді. Зерттеушілердің пікірінше, рөлдік ойын, оның табысы көп

жағдайда оқытушыға байланысты. Ол оқытушының ұйымдастыру және өткізу қабілеттеріне қатысты. Рөлдік ойындарда міндетті түрде тіл үйренушілердің өзара әлеуметтік рөлдік қатынастары қалыптасады. Рөлдік ойын сөйлеу мәдениетін дамытуға да өз септігін тигізери анық. Ол болашақ маманның өзін-өзі ұстай білу қабілетін, мамандыққа қатысты терминдерді қолдана білу деңгейін дамытады. Сөйтіп, ойын – сауатты сөйлеу, дұрыс тыңдап, түсіну деңгейлерін жоғарылататын, қатысымдыкка жетелейтін құралдың бірі болып табылады. Ол – үйренушілерді шет тілінде сөйлету құралы. Сабақ сөйлеу әрекетіне негізделуі керек. Шет тілі сабағында ойын ойнату және шет тілі пәнінің басты мақсаты – ойын арқылы шет тілінде сөйлету негізгі мақсаттардың бірі болып табылады. Ойынның құрылымын оқу әрекетіне салғанда оқу үрдісін мақсатты қатысым үрдісіне айналдыруға болады. Мәселен, үйренушілерге бірдей екі нәрсені, не болмаса суретті көрсетіп, осы екі нәрсенің арасындағы айырмашылықтарды атап беріңіз деген кезде, олар оны оқу үрдісінің мақсаты деп қабылдамайды. Ол тіл сөйлету мақсатына жету құралы болып табылады. Соң соңында айтарымыз, кез-келген тақырыпқа сабақта рөлдік ойындар ойнатудың тиімді екені анық.

Ойын арқылы студенттің білімі мен бейімін, жеке тұлғалық қасиет-қабілеттерін арттыру мүмкіндіктері зерттелген. Ойындардың қажеттілігін іріктеп ала білу-ұстау шеберлігіне байланысты. Оқушының тілін дамытуда сөздік ойындарын қолдану тиімдірек. Сондай ойындардың бірі – Керекті сөзді тауып айт. Ойынның мақсаты – қажетті сөздерді дұрыс тауып айтуға жаттықтыру, оқушы зейінін қалыптастыру. Сабақ барысында студенттердің қызығушылығы, зейіні, тілін дамыту үшін дидактикалық ойындар мен тапсырмалардан басқа грамматикалық ойындардың орны ерекше. Яғни құзіреттілік тапсырмалар арқылы студенттің тілімен, оқуға деген және пәнге деген ынтасы артады. Сабақта тиімді қолданылған ойын студенттердің грамматиканы толық меңгеріп, сауатты жазу дағдысына мол мүмкіндік береді. Оқушыларды өз беттерімен жұмыс істеуге дағдыландырады, ізденімпаздыққа баулиды. Грамматикалық ойындардың ерекшеліктері де бар. Бұл ойын әр түрлі жағдаяттар арқылы жүзеге асады. Ойын сабақтың әр бөлігінде, әр мақсатта жекеленіп, дараланып қолданылады. Жаңа тақырыпты түсіндіруде, өткенді қайталауда, пысықтау сабақтарында пайдаланылады.

Сонымен, ойын келесі маңызды міндеттер: студенттің қоғамдық қатынастарға бейімделуі, жалпы адамзаттық мәдени құндылықтар мен әртүрлі ұлт өкілдерінің мәдениеттерін меңгеруі; студенттің шынайы адамгершілік коммуникацияға енуіне мүмкіндік беретін коммуникативті іс-әрекеттердің көрініс табуы жүзеге асырылады. Студенттің әр қырынан көрінуіне интеллектуалдық, шығармашылық, коммуникативтік жағынан және әртүрлі қиындықтарды жеңуге жағдай жасайды.

Жоғары оқу орындарындағы студенттерге білім беруде ойын түрлерін қолданғанда, ойын түрінің іскерлік ойын түрі қолданылып жүр. Іскерлік ойын дегеніміз не? Іскерлік ойындар іс- әрекеттің түрлі салаларында мамандарды болашақ кәсіптеріне бейімдеу барысында қолданылады. Ойынның жемісті болуы, олардың мамандықтарына сай етіп ойын түрінің таңдалынуында. Іскерлік ойынның тақырыбы студент білімін кәсіби іс-әрекетке кешенді түрде қолдануға, олардың өз мамандықтары туралы сөйлеу шеңберінде өрістеуіне және кәсіби қарым- қатынас құралы ретінде игеруге барынша жағдай жасауымыз қажет.

Ағылшын тілін оқыту барысында студенттермен Applying for a job (Жұмысқа қабылдау) атты ойынын өткізу әдістемесі қарастырсақ. Бұл ойын тақырыбы студенттер үшін өте маңызды, пайдалы және өзекті болып табылады.

Рөлдік ойынның құрылымы:

1) Ойынға дайындық

Ойын жүргізушісі (оқытушы):

Жағдайды түсіндіреді (жұмысқа орналасу)

Рөлдерді бөледі (кадр бөлімінің басшысы, қызметкерлер менеджері, ізденушілер);

Ойынға қажет құжаттарды әзірлеуге нұсқау береді.

Ол барлық ақпаратты ауызша немесе жазбаша береді. Оқытушы өз бетімен студенттердің психологиялық ерекшеліктеріне және тілді білулеріне байланысты рөлдерді бөле алады немесе студенттердің өздерінің бөлінулеріне мүмкіндік береді. Жұмыс берушілерден гөрі жұмыс іздеушілер саны көбірек болу керек.

Ойынға қатысушылар:

Өз бетінше ойынға дайындалады (жұмыс берушілерге хат дайындайды, резюме дайындайды, жұмыс берушіге түрлі сұрақтар әзірлейді және т.б.)

2) Ойын мақсаты

Бұл ойын мақсаты студенттерге қалыптасқан әдеттерді және сөйлеу, тыңдау, жазу, оқу мәнерін қолдануға мүмкіндік береді, сонымен қатар экстралингвистикалық мағлұмат алуға мүмкіндік ашады (сұхбаттасуға барғанда киім үлгісін таңдау, өзінді қалай ұстау, жұмыс беруші мен жұмысқа тұрушының арасындағы өзара сұрақтар және т.б.). Тағы студентке сұхбатқа қатысу мүмкіндігі беріледі. Осымен ойын құрылымы анықталады.

3) Ойынның уақыт тәртібі

Бұл рөлдік ойын төрт аудиториялық сағатқа есептелген

4) Ойын шарттары

Moscow Times газетінде бірнеше күн бұрын Британ компаниясында хатшы/бухгалтер вакансиясы туралы хабарландыру шықты. Бір топ студенттер жұмыс іздеуші, ал келесі топ жұмыс берушілер рөлін атқарады. Жұмыс іздеушілер жұмыс берушілерге резюме жазып береді. Кейін оларды сұхбаттасуға бір адамнан шақырады. Соңында біреуіне жұмыс ұсынады.

5) Ойын тәртібі

Хабарландыру берілді

Рөлдер жан жақты сипатталады

Кадр бөлімінің басшысы: сұхбаттасу алдында жұмысқа тұрушылардың резюмелерін қарайды. Оларға қоятын сұрақтарын ойластырады. Жұмыс мәнін және оны жұмысқа алса не істеу керек екендігін түсіндіреді. Сұхбаттасу қорытындысын талдайды, ең мықты жұмыс іздеушіні таңдайды және өзгелерге жариялайды.

Қызметкерлер менеджері: сұхбаттасу алдында жұмысқа тұрушылардың резюмелерін қарап шығады. Жұмыс іздеушіге қоятын сұрақтарын ойластырады. Жұмыс мәнін және оны жұмысқа алса не істеу керек екендігін түсіндіреді. Ол жұмыс іздеушіге мынадай критерилер бойынша баға қою керек: сыртқы келбет, жалпы әсер, сөйлеу мәнері, сұраққа жауап беру. Жұмыс іздеушінің сұрақ қоюына мүмкіндік береді. Сұхбаттасу қорытындысын талдайды, әріптестерімен талқылайды, ең мықты жұмыс іздеушіні таңдайды және өзгелерге жариялайды.

Жұмыс іздеушілер: жеке мәліметтерін пайдаланулары керек. Жұмыс берушіге хат жолдау керек. Өз сұрақтарын қоюға және өзіне қойылатын сұрақтарға жауап беруге әзір болуы тиіс (міндеті, жалақысы, әріптестері, мансаптық өсу және т.б. жайлы). жеңгенді құттықтауды ұмытпау керек.

6) Құжаттар

Бос орын туралы хабарландырудың үлгісі
Жұмыс берушіге жазатын хат үлгісі
Резюме үлгісі
Бағалау мәліметі
Қатысушының сертификаты
Жеңімпаздың сертификаты

7) Ойын қорытындысы

Оқытушы студенттермен бірге ойынды талдайды және қателерді түзеу бойынша жұмыс ұйымдастырады.

Ойын барысында студенттер тегіс қатысып, белсенділік көрсетулері абзал. Осылайша студенттердің теориялық білімдерін практикада жүзеге асыруларына дағдыландырта аламыз. Сабақта грамматикалық ойын түрлерін меңгерту студенттердің алған білімдерін одан әрі дамытуға, тереңдетіп, олардың ізденімпаздығын арттыруға, ой өрістерін кеңейтуге, шығармашылық қабілетін дамытуларына, оқып үйренуге белсенділігін арттыру мақсаттарын алға қоя отырып, білім алуларына жол аша аламыз. Ойын түрлерін қолдануда, әрине, жас ерекшеліктеріне сай қолданып отырамыз.

Соңғы кезде уақыт көрсетіп отырғандай, оқытушымен салыстырғанда студентте көп ақпарат болатыны кейінгі көрсетілген тәжірибелер дәлелдеп отыр. Қазіргі кезде адамның кәсіби шеберлігіне, білім өрісіне, зиялылық және танымдылық деңгейіне өмірдің өзі биік талаптар қойып отыр. Сондықтан әрбір оқытушы өз қызметіне ақпараттық технологияны пайдалана білуі қажет. Бұл мәселе білім беруді ақпараттындырудың қажетті шартына айналып отыр.

Қорытындылай келе, ойын оқу материалын қызықты да тартымды қылып, студенттердің көңілді күйін көтеруге, өздерінің жұмыстарына қанағаттануға және білім үрдісін жеңіл меңгеруге көмектеседі. Сапалы ұйымдастырылған іскерлік ойынды кез келген оқытушы өз сабағында ұтымды қолдана алады. Сабақ барысында ойын арқылы дамытуға арналған тапсырмалар жүйелі бағытталып, ұйымдастырылып отырса сонда ғана оқытушының сабақ мақсатына жеткізуіне мүмкіндік береді.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Практические рекомендации по организации и проведению ролевых игр на уроке иностранного языка, Алматы, 2001.
2. Мектептегі шет тілі, Алматы, 2003.
3. Б. Иманбекова Жаңа педагогикалық технологиялар, Алматы, Қазақ тілі мен әдебиеті, ғылыми-педагогикалық әдістемелік журнал. 2003, № 7.
4. Педагогика. Учебное пособие для студентов педагогических вузов и педагогических колледжей / Под. Ред. П.И. Пидкасистого. – М: Педаг. Общество, 1998. – 640 с.
5. Г.Қ.Нұрғалиева. Педагогиканың логикалық-құрылымдық курсы, – Алматы, 1996.
6. Оконь В. Введение в общую дидактику. – Москва: Высшая наука, 1990.